

A photograph of four students walking through a modern school hallway. In the background, a man in a black polo shirt and a woman in a green tracksuit walk towards the camera. In the foreground, two women are walking away from the camera, smiling. One woman has dark hair and glasses, wearing a dark blue patterned cardigan. The other has brown hair and is wearing a black and white checkered shirt. They are holding books. The hallway has large glass doors with red circular handles and a green exit sign above them. The floor is grey carpet.

2

Iselinge Hogeschool, Doetinchem

Opbrengstgerichte instructie door video's en kijkwijzers

Samenvatting

Iselinge hogeschool werkt met het tweejarige project *Opbrengstgericht werken met taal* aan zowel het opbrengstgericht handelen van studenten als aan het verbeteren van opbrengsten van kinderen. Het project bestaat uit vier modules waarin studenten van de academische pabo werken aan twee belangrijke vaardigheden: doelgericht werken en *instructional leadership*. Met dit laatste wordt bedoeld dat de conclusies voor het eigen handelen gericht moeten zijn op de didactische strategie die gehanteerd is. De academische pabo werkt samen met de Open Universiteit. Studenten kunnen na het afronden van negen modules (waaronder

modules opbrengstgericht werken) worden toegelaten voor de universitaire master onderwijskunde. *Opbrengstgericht werken met taal* is ondergebracht in de lijn *instructional leadership*. De modules zijn gericht op zelfreflectie van studenten aan de hand van video's, om zo beter en effectiever instructies te geven in begrijpend lezen, woordenschat, technisch lezen en spellen. Door de stages op video vast te leggen wordt de praktijk verbonden met de theorie. De module is verbonden met *De video als opleidingsmedium; reflectie en intervisie met behulp van kijkwijzers*, een deelproject binnen het lectoraat. ■

Modules gericht
op zelfreflectie

Eric Besselink,

**senior beleidsadviseur
innovatie en projectleider**

“De meeste studenten die aan een pabo beginnen hebben een beeld van de leerkracht die ze ooit willen worden. In gesprekken met toekomstige leerkrachten valt op dat zij benadrukken dat ze vooral een bij leerlingen betrokken en pedagogisch sterke meester of juf willen worden. Minder vaak wordt door hen uitgesproken dat ze hopen de kinderen veel te kunnen leren. Voor pabo's is het van groot belang de studenten vanaf het begin mee te geven dat kinderen naar school gaan om iets te leren.

Opbrengstgericht werken met taal

De inspectie van het onderwijs definieert opbrengstgericht werken als het systematisch en doelgericht werken aan het maximaliseren van prestaties. Binnen Iselinge Hogeschool betekent opbrengstgericht

werken dat gewerkt wordt aan twee gelijktijdige processen: het opbrengstgericht handelen van de student positief beïnvloeden en daardoor meer opbrengsten bij kinderen genereren. Het project *Opbrengstgericht werken met taal* is een tweejarig project waarin we in vier modules voor studenten van de academische pabo werken aan twee belangrijke vaardigheden:

- a. Studenten moeten leren doelgericht te werken. Het stellen van doelen, het evalueren van die doelen en het trekken van conclusies voor het eigen professioneel handelen zijn cruciale vaardigheden in de reeks modules. Ze leren de gegevens van het LOVS¹ te interpreteren, maar leren vooral ook aan de hand van dwarsdoorsneden trendanalyses te maken.
- b. De kern van de modules is echter *instructional leadership*: we zijn ervan overtuigd dat de conclusies voor het eigen handelen veelal gericht zouden moeten zijn op de didactische strategie die gehanteerd is: werkte die? Hoe kan die effectiever?

Deze twee vaardigheden vullen elkaar aan en zorgen voor een opbrengstgerichte houding die verder gaat dan een productinterpretatie. We willen bereiken

¹ LOVS: Leerling- en onderwijsvolgsysteem. Binnen dit systeem van Cito zijn alle toetsen van groep 1 tot en met groep 8 opgenomen.

dat studenten niet alleen de cyclus van doelen stellen, handelen, doelen evalueren en opbrengsten analyseren in hun vingers krijgen, maar dat ze eerst en vooral tijdens de analyse hun eigen leerkrachtgedrag onder de loop leggen: wat kan ik anders, c.q. beter doen. Dat voorkomt dat te snel in verklaringen buiten de leerkracht wordt gevluht.

Academische pabo

Binnen de academische pabo willen we meer en andere studenten interesseren voor het lerarenvak, met name vwo-gediplomeerden. We hebben hier geen universiteit in de buurt, dus als samenwerkingspartner hebben we gekozen voor de Open Universiteit. Die heeft een heel goede opleiding onderwijskunde. We hebben met de Open Universiteit negen modules afgesproken die studenten kunnen volgen. Als ze die afgerond hebben, zijn ze toelaatbaar voor de universitaire master onderwijskunde. Op basis van deze samenwerking hebben we een nieuwe opleiding ontwikkeld langs vier beroepsrollen:

1. De student als onderwijsverzorger
2. De student als *instructional leader*
3. De student als innovatief ontwerper
4. De student als onderzoeker.

Elke beroepsrol krijgt elk half jaar een module. Op deze manier is het een concentrische, in elkaar grijpende ontwikkeling. De vier modules opbrengstgericht werken worden geplaatst in de lijn *instructional leader* waarin we de negen didactische strategieën uit *Wat werkt?* van Marzano² centraal stellen. *Instructional leadership* toon je als je met kinderen heel veel opbrengsten genereert. In deze module zit opbrengstgericht werken. In modules van het tweede jaar zit bijvoorbeeld al het volgen van AVI, DLE's en DMT's³. We laten de studenten de resultaten van de herfstsignalering lezen analyseren. Op basis daarvan delen de studenten de leerlingen

van hun groep 3 van de opleidingsschool waar zij stage lopen in instructiegroepen in.

Educatief ontwerper

Binnen een andere modulereeks, de modulereeks innovatief ontwerper, willen we dat studenten aantrekkelijk, nieuw, spannend en avontuurlijk onderwijs kunnen bedenken met gebruikmaking van nieuwe multimediale technieken. *Instructional leadership* en innovatief ontwerpen staan in een bepaalde spanning tot elkaar. De verhouding van goede opbrengsten en innovatief avontuur vergt een constante reflectie op een goede balans. Het

vraagt van de leerkracht een rijk palet aan didactisch repertoire waar hij op het juiste moment de beste didactiek kan kiezen voor dat ene kind. 'De klas' bestaat niet meer, het zijn eigenlijk heel veel verschillende kinderen in een ruimte. En dus moet je verschillende

leerstrategieën gebruiken met als doel om al deze leerlingen optimaal te laten presteren. Want ze kunnen het (vrijwel) allemaal.

Lectoraat

De modules die we met de extra subsidie van de PO-Raad gaan ontwikkelen behoren tot de lijn *instructional leader*. De modules zijn gericht op zelfreflectie van studenten aan de hand van video's, om zo beter en effectiever instructies te geven in begrijpend lezen, woordenschat, technisch lezen en spellen. Deze module verbinden we met het lectoraat van Niels Brouwer. *Sociaalconstructivistisch leren en competentiegericht opleiden*. Binnen dit lectoraat vindt een deelproject plaats: *De video als opleidingsmedium; reflectie en intervisie met behulp van kijkwijzers*. Ons lectoraat is gericht op 'verbeeldend leren'. Het uitgangspunt is dat leren een gemotiveerde activiteit is: je leert alleen maar als je wilt leren. Door de praktijk van de stages ('de echte werkelijkheid') op video vast

2 Robert Marzano: Amerikaanse onderwijswetenschapper

3 AVI: Analyse van individualiseringsvormen. Het systeem biedt twee toepassingen: de indeling van teksten naar moeilijkheidsgraad en de bepaling van leesvaardigheid.

DLE: Didactische leeftijdsequivalent. Een maat voor vordering in de leerstof.

DMT: Drie Minuten Toets. Leestoets van Cito, onderdeel van LOVS.

te leggen kan je deze praktijk veel meer verbinden met de theorie. Dan kun je de werkelijkheid als uitgangspunt hanteren en daardoor komen de studenten op een heel andere manier de klas binnen. Het gaat over henzelf! En over hun eigen praktijk! Dat motiveert en stimuleert het leren. Studenten hebben in de eerste module op basis van een literatuurstudie kijkwijzers voor het geven van een instructie begrijpend lezen en woordenschat ontwikkeld, in samenwerking met het lectoraat. Zowel de video's als de kijkwijzers stimuleren constructivisme.

Modelvideo's

Onze ambitie is om van de video's modelvideo's te maken en die te metadateren. Dan voegen we een inhoudsopgave toe op basis van trefwoorden die gelinkt zijn aan de kijkwijzers of achtergrondartikelen over het geven van een goede instructie begrijpend lezen en woordenschat, technisch lezen en spellen. Dan heb je een sterke leeromgeving.

Instructies

Instructies en het verzorgen van specifiek onderwijsaanbod is vakspecifiek. Een instructie spellen vraagt een heel ander ontwerp dan een instructie begrijpend lezen. Wij stellen in ons project een aantal verschillende instructies centraal die elkaar aanvullen, begrijpend lezen en woordenschat in studiejaar 2009-2010, aanvankelijk lezen en spelling in studiejaar 2010-2011. Reflectie door de student op wat met het vak bedoeld wordt, stuurt de instructie. Naar onze overtuiging moet je een onderscheid maken tussen middelen of voorwaarden

(zoals technisch lezen en spellen) en doelen (begrijpend lezen en stellen). Wij willen met onze studenten niet alleen naar de voorwaarden kijken. We starten met onze studenten met begrijpend lezen om hun zicht te geven op waar het in het lezen echt om gaat: begrip en plezier.

Effect

Het project *Opbrengstgericht werken met taal* is nu halverwege: we hebben de eerste modules ontworpen en de allereerste is door studenten afgerond. Met behulp van een nul- en nameting is de kwaliteit van de instructie in een survey met 26 vragen in de studentengroep gemeten en vergeleken met een controlegroep. In die metingen werd gevraagd naar het oordeel van de student zelf over die instructiekwaliteit. Voorbeelden van vragen:

- 'Ik zorg ervoor dat ik bij het stellen van een vraag altijd voldoende gelegenheid geef om alle kinderen te laten denken.'
- 'Ik laat de kinderen altijd voorspellingen doen over hoe de tekst verder zal gaan.'
- 'Mijn begrijpend leeslessen zijn vooral lessen waarin ik met de kinderen in dialoog ga en discussieer.'

Uit een analyse van de antwoorden op de vragen blijkt dat de vooruitgang in instructiekwaliteit naar het oordeel van de studenten significant sneller toeneemt bij studenten die werken met de kijkwijzers en de video-opnamen. Het effect van opbrengstgericht werken door studenten op de prestaties van leerlingen is niet gemeten, dat zou binnen deze korte periode ook moeilijk zijn. Wel is duidelijk dat in die situaties waarin de mentor en de student samen aan het verbeteren van hun instructies werken, beiden aangeven dat er een positief effect van uitgaat op het eigen professioneel welbevinden. Tot slot: het loont om aan instructievaardigheden te werken. Uit veel onderzoek, zoals Marzano en Mc Kinsey, blijkt dat een instructief sterke leerkracht hogere leeropbrengsten bereikt.

Verbreiding

De verbreiding van de ervaringen met de nieuwe module hebben we op verschillende niveaus gepland:

- Binnen de academische pabo zelf. We hebben de eerste modules ontwikkeld en gaan hier natuurlijk mee verder. Over twee jaar hebben we vier modules *Opbrengstgericht werken* ontwikkeld voor de gehele opleiding.
- Op dit moment werken we samen met vijf basisscholen, volgend jaar hebben we tien scholen met minstens tien interne opleiders.
- De opbrengsten van wat we nu aan het doen zijn, moeten ook in de reguliere opleidingsvarianten een plaats krijgen.
- We gaan naar netwerkbijeenkomsten en wisselen materialen uit. En we gaan artikelen schrijven vanuit het lectoraat.
- Binnen twee à drie weken hebben we een trendanalyse beschikbaar waarin we een beeld krijgen van de leeropbrengsten van de studenten zelf. Die vergelijken we met de reguliere studenten." ■

Kijkwijzers en video's

***Mariëlle Dortant,
docent taal / lezen***

“I

n het studiejaar 2009-2010 richtte ik me in de werkgroepen op het verzorgen van instructies begrijpend lezen en woordenschat in een module voor eerstejaars studenten. Ze weten nog niet

zoveel van didactiek. In de werkgroepen ging het vooral om kennismaken met kerndoelen, didactiek, strategieën, werkvormen.

Daarna volgde direct de praktijk: het verzorgen van instructies in de stagegroepen. Ook werd aandacht besteed aan de manier waarop in het LOVS de resultaten van begrijpend lezen en woordenschat worden bijgehouden. Studenten kregen daar les in en spraken met de mentor en de intern begeleider over de manier waarop op hun stageschool gegevens werden vastgelegd en onderwerp van gesprek waren.

Opbrengstgerichte didactiek

Studenten moeten experts worden in opbrengstgerichte didactiek. Dat betekent

***Studenten moeten
experts worden in
opbrengstgerichte
didactiek.***

als eerste dat ze kritisch kunnen kijken naar hun eigen handelen en hun instructie kunnen bijstellen. De studenten maken hiervoor video's van hun eigen instructies in de stagegroep en die blijken erg waardevol. Je kunt terugkijken en

dan nieuwe doelen stellen. Je kunt aan de hand van beelden heel goed illustreren wat het effect is van de gegeven instructie: wordt het doel van de student bereikt? De video's worden door de mentor en de student bekeken, besproken en geanalyseerd. Tijdens een

interviewbijeenkomst op de pabo geven ook andere studenten feedback op de video's.

Video's

De basisscholen zien door deze werkwijze het belang van video-opnamen. Uit reacties blijkt dat de leerkrachten ook graag video's willen hebben van hun eigen lessen. We constateren bij de leerkrachten op de basisscholen in onze regio steeds meer bereidheid om van elkaar te leren om hierdoor beter onderwijs te kunnen verzorgen.

»

Wij streven naar een situatie waarin student, mentor en interne opleider samen leren en de opbrengsten hiervan delen met de andere leerkrachten in de school. Leerkrachten zijn ermee gebaat handvatten te krijgen waarmee ze hun eigen didactisch handelen opbrengstgericht kunnen maken.

Leeropbrengsten

Wij werken aan twee verschillende leeropbrengsten: die van de leerlingen op de basisschool en die van onze studenten. In de module zit een bijeenkomst die ingaat op het leerlingvolgstelsel. De hypothese achter dit project is: betere didactici zorgen voor betere leeropbrengsten. Door het werken met kijkwijzers en video's krijgen studenten significant sneller betere instructievaardigheden.

Vakinhoud

Instructie staat niet los van de vakinhoud. Begrijpend lezen is een kernvak dat erg voorspellend is voor de latere prestaties. Het is een interactief vak waaraan in een praatles met veel dialoog gewerkt moet worden. Werken aan begrijpend lezen betekent: aandacht besteden aan woordenschat. Je moet studenten duidelijk maken dat je de hele dag door de woordenschat van kinderen kunt uitbreiden. Dat heeft consequenties voor de kijkwijzer. We willen graag studenten die kinderen uitdagen om met oplossingen te komen; studenten die een onderzoekende houding bij kinderen stimuleren.

Rol

Wat ik wil bereiken, is dat de studenten zich bewust worden van hun rol. Ze leren talloze momenten in de klas te herkennen, waarop je met kinderen aan begrijpend lezen kunt werken. Kennis van theorie over begrijpend lezen is nodig, maar het gaat uiteindelijk om de manier waarop je met kinderen aan het werk gaat. Ons ideaalbeeld is dat we dit project kunnen uitbreiden naar alle studenten, niet alleen de academische. Wat er nu ligt, wordt voor het volgend jaar verbeterd en opnieuw gegeven. We gaan in gesprek met de coördinator om de module te integreren in de reguliere opleidingen. Dat vergt alleen een extra investering in videocamera's.

Stagepraktijk

Voor mijzelf wordt de stagepraktijk veel duidelijker en toegankelijker. Daar had je vroeger veel minder zicht op. Met de videofilmpjes zie je wat de student doet en beleeft. Daar kun je in je lessen veel beter op aansluiten. Bij het ontwerpen van mijn eigen onderwijsaanbod kan ik dus beter aansluiten bij de beginsituatie van de studenten en bij de problemen die zij ervaren bij het geven van een instructie, die voor alle kinderen duidelijk en motiverend moet zijn.

Module leesspecialist

We hebben net de eerste module afgerond. Volgend cursusjaar starten we in de onderbouw met de module 'de leesspecialist'. Onderdeel daarvan zal onder meer zijn

het interpreteren van de herfst- en wintersignalering bij aanvankelijk lezen. Studenten zullen tijdens werkgroepen in gesprek gaan met de intern begeleiders en directeurs van hun opleidingsscholen over het leesbeleid en de opbrengstgerichtheid van het aanvankelijk lezen. Intussen doen ze zelf ervaring op met het afnemen, interpreteren en trekken van conclusies voor wat betreft groepeeringsvormen." ■

Resultaten taal en rekenen fors omhoog

Annie Bulte, teamleider van de bovenbouw op basisschool Het Timpaan, Wehl

“I

k lees recente artikelen over het onderwerp waar de studenten straks les in krijgen en lever daar actuele informatie over. We hanteren een format waarin we die artikelen beoordelen. Eerst vat ik het artikel samen. Wat zouden voor studenten de kijkpunten zijn? Vind je het geschikt voor de studenten? Geschiktheid is niet alleen goed of slecht, maar ook: niet geschikt voor het eerste jaar of vooral geschikt voor de intern begeleider. Zo lees ik ongeveer 25 artikelen voor één vak en mijn collega leest 25 andere. Ik ben het gaan doen, omdat ik het eindeloos leuk vind. Ik moet me vaak bezig houden met organisatie van dingen, dit is voor mij een kans om op een leuke manier weer meer inhoud te krijgen en vervolgens samen met mijn collega's hierover te sparren. Daar maak ik tijd voor.

Op maat

Het levert veel rendement op, als je goede instructie geeft. Vroeger werd vooral gezegd: zorg dat het methodeboek uitkomt! Dat is tegenwoordig echt niet genoeg. De leerkracht staat anders in de klas dan dertig jaar geleden en moet veel meer op maat bedienen. Dat zit in de instructie, in het klassenmanagement en in de inhoud. We willen dat studenten zich bewust zijn van een aantal zaken: wie heb je voor je zitten, wat is hun voorkennis, wat ga je hun leren? De kunst is dat je die kinderen, die je verlengde instructie geeft, op niveau nieuwe dingen laat leren. Als je de instructie versimpelt, dan raken leerlingen achterop. Dat was voor mij wel een nieuw feit uit die artikelen. Begin je eenmaal op een afgesproken manier, wees dan consequent in het volhouden van die methode. Kijk je naar woordenschat, dan is dat hetzelfde verhaal. Je moet volhouden!

Aanvankelijk lezen

Ik voer verhitte discussies met de onderbouwteamleider over aanvankelijk lezen: laat je kinderen vanaf groep 3 schrijven of niet? Is lezen een andere bezigheid dan schrijven (motorische ontwikkeling) of doe je dat het beste integraal? Er was een integrale situatie tot twee jaar geleden. Toen werd de vraag gesteld: wanneer kan een kind door naar groep 3? Sommige kinderen konden groep 3 motorisch niet aan. We hebben het gesplitst om meer en specifieke aandacht te besteden aan motorische ontwikkelingen. Als ik nu weer in de artikelen lees dat je juist lezen

»

en schrijven integraal moet aanbieden, dan heb ik daar binnen onze school een forse discussie over. En dan gaan we opnieuw analyseren of de leesresultaten tegenvallen en zo ja: waardoor komt dit en wat kunnen we eraan doen?

Taalbeleidsplan

Ik vind lezen en taal erg belangrijk. In 2001 is deze school ontstaan uit drie kleinere scholen. We hebben toen gezocht naar onderwerpen om het team aan elkaar te binden en hebben gekozen voor het taalbeleidsplan en het op tafel leggen van de opbrengsten. De resultaten zijn op taal en rekenen fors omhoog gegaan. We leggen ook een andere norm en gebruiken nu trendanalyses. En wij tellen alle kinderen mee.

Het verwijzingspercentage is hier erg laag geworden. We kiezen een eigen bandbreedte met piketpaaltjes, los van de inspectiegegevens.

De teamleider kan zien wat de resultaten zijn van leerkrachten, dat voelt alsof ik ze achter de vordden zit.

De hele school volgt nu de leerresultaten. Het gaat niet alleen om de instructievaardigheden, maar ook om het volgen van de leerresultaten individueel, op groeps- en op schoolniveau.

Draagvlak

Er is veel draagvlak voor taal en rekenen. Als je daar de resultaten kunt verhogen, dan verhoog je de opbrengsten bij meer vakken. Dat besef

is nu doorgedrongen. Door je doelen te stellen, door je opbrengsten te zien. De leerkracht van een aantal jaren geleden was vooral gericht op 'mooi onderwijs' geven. Na groep 3 waren er veel kinderen die AVI 1 hadden en dat werd niet als probleem ervaren! Er kwamen instrumenten waaruit duidelijk werd dat onze doelen veel te laag lagen: een echte confrontatie. De knop bij de leerkrachten is omgezet. Dat zie ik in de hele regio. En tegelijkertijd: als een kind eind groep 3 AVI-niveau E3 niet heeft, dan weet je nu dat je echt iets moet doen.

Netwerkleren

We kunnen nog een slag maken met onze mentoren. De kijkwijzers en de artikelen krijgen de leerkrachten hier ook, maar zij gebruiken deze met name om de studenten te beoordelen, dus niet voor de verbetering van hun eigen instructie. In sommige scholen begint dat te komen in het kader van netwerkleren. Dat wordt de komende stap.

Wij meten wel, maar de stappen erna zijn best moeilijk. Dat geldt met name voor de C-kinderen. Welke vervolgstappen doe ik in de klas? Dat zie ik in mijn school te weinig terug. In deze school is in een aantal dingen geknipt. Er is iemand die intern opleider is en de studenten van de pabo begeleidt. Iemand anders volgt de studenten van de academische pabo. In de toekomst moet dit integraal worden aangepakt."■

Als je de instructie versimpelt, raken leerlingen achterop.

basisschool Jan Ligthart

Eigen lessen beter evalueren

Angélique Knoppert,
leerkracht groep 4 van basisschool Jan
Ligthart, Zelhem

“I

k begeleid Kim veel en praat met haar over wat ik zie in de klas, bespreek de lessen na en voor. Dat gebeurt vooral in termen van tips en tops. Het project is nieuw voor mij, met name het filmen. Ik had meteen de vraag wat voor meerwaarde dit nu zou moeten hebben. Het heeft zeker voor Kim veel meerwaarde gegeven. Ze bekijkt eerst de film zelf. Daarna gaan we samen de les evalueren. Zij mag dan beginnen. Ik zie dat ze dan door die film beter kan verwoorden hoe het is gegaan en weet wat ze de volgende les anders moet doen. We gebruiken het evaluatieformulier van Iselinge. Heeft ze de kijkpunten behaald? Welke kijkpunten kan ik nu meenemen voor de volgende keer? Ondertussen geef ik haar mijn bevindingen. Ik vind bijvoorbeeld belangrijk dat je een pakkende opening hebt. Dat maak ik alle studenten altijd duidelijk.

Enthousiast

Ik zie bij Kim dat ze anders omgaat met de lessen in woordenschat en dat de kinderen daar enthousiast van worden. Onze (normale) lessen in woordenschat met ‘taaljournaal’ voldoen niet. Daar ga ik nu zelf wat mee doen. Bij begrijpend lezen volgt Kim wel de methode.

Observant

De studenten en de kinderen worden beiden gefilmd. Je ziet dus ook goed hoe kinderen reageren en onrustig zijn of afgeleid. Als ik observeer, zie ik al zoveel meer. Nu is de camera observant en daardoor zie je nog meer. Ik heb me voorgenomen om zelf een aantal keren per jaar video's te maken. Een of twee kijkpunten zijn dan van belang, dan focus je beter. Kijkpunten zijn punten waarvan je van tevoren hebt gezegd: daar wil ik meer van weten. Onrustige leerlingen, kan je daar een betere instructie voor geven? De kijkwijzer zelf heeft mij ook op gedachten gebracht om mijn eigen lessen beter te evalueren.

Meerwaarde

Ik denk dat het een meerwaarde heeft voor al onze leerkrachten. Zij zullen er niet een-twee-drie open voor staan, maar ik kan hen misschien wel enthousiasmeren. Bij ons staan alle deuren open, je kunt altijd bij de collega's aankloppen. En we doen aan collegiale consultatie. De opbrengsten van dit project zijn vooral te meten op studentniveau, op leerlingenniveau is het nog te vroeg. Kim heeft pas een paar lessen gegeven.” ■

***Je ziet goed hoe
kinderen reageren.***

Wout van Eekeren en Kim Verhoeven, ***eerstejaars studenten academische pabo***

Veel uit een film halen

“We hebben zelf een kijkwijzer gemaakt, waarin staat wat het doel is. Dat geeft duidelijkheid en daarom krijg je betere leeropbrengsten.

Bang

Mijn mentrix was bang dat ze werd gefilmd. Ze wist wel dat je er veel uit kunt halen, zelfs met een beeld van tien seconden. De meeste leerkrachten weten dat niet. Ze moeten het gewoon zelf proberen. We kunnen ook de voorbeelden laten zien. De filmpjes worden nu in een omgeving gezet, waarbij je specifieke stukjes kunt zien. Wij hebben als academische studenten een forsere literatuurstudie. En we gebruiken een site van de Open Universiteit. Daar staan drie modules op, die we moeten volgen. De studietaken sluiten aan op het boek dat je thuis leest.

Geschiedenisles

Ik ga morgen een geschiedenisles geven. Mijn uitdaging is dat de leerlingen zelf een onderzoekende houding krijgen en niet alleen maar de lesstof lezen. Hoe zit het met kerken en kloosters? Extra lezen op internet, vragen opzoeken! Ik ga eerst vier à vijf jaar ervaring opdoen en daarna studeren.” ■

Kijkpunten

“Ik heb echt geleerd om kritisch naar mezelf te kijken om daar lessen uit te halen. Je haalt heel snel informatie uit de video's: wat gaat goed en wat niet? Ik kijk zelf eerst het filmpje, dan bespreek ik het met de mentor en die bevindingen neem ik mee naar de volgende les. Je kunt het geleerde met die instructie bij alle vakken toepassen. Hoe krijg je een betere interactie?

Leren

Angélique vroeg in het begin wat de meerwaarde is, maar nu wil ze het zelf gaan doen. Want je kunt natuurlijk altijd wel wat leren. Ik vond het moeilijk om de juiste vuistregels uit de reader met artikelen over instructies begrijpend lezen en woordenschat te halen en die om te zetten in kijkpunten. Die moet je in een lesvoorbereiding meenemen, omdat dat helpt bij het analyseren.

Morgen heb ik een gymles. Ik ga met ademhaling aan de slag. Met een voor-en nameting: wat weten ze nu al van ademhaling?” ■

Gert Muller, Marit Peters, freelancers gericht op onderzoek- en onderwijsdesign

Studenten zien dat de instructie van begrijpend lezen echt anders is dan die van spelling

“W

at wij doen is zorgen voor voor- en nameting van het gebruik van video's, modelvideo's maken en een module samenstellen. Het interessante is om de video te gebruiken om *self-viewing* van studenten aan te leren en die filmpjes daarna voor anderen te gebruiken. We waren op zoek naar de bevindingen van de studenten zelf binnen de stage. Waar lopen ze tegen aan? Zijn ze enthousiast?

De student is zelf aan de slag gegaan en wist na een paar fragmenten: 'Kijk, hier gaat het mis. Ik gaf de beurten te snel aan een aantal leerlingen en dus niet aan andere leerlingen.' Dat was hem anders niet opgevallen. Wij dachten van tevoren dat de studenten die video's samen met de mentor zouden gaan bespreken, maar dat doen ze anders. De student vindt het een sterk middel om zelf te kijken en de student heeft dan het initiatief in handen. De video wordt meer een controlemiddel achteraf. Dat was voor ons een echte *eyeopener*. De hypothese dat video het reflectievermogen verhoogt, wordt bewezen door dit gebruik.

»

Vragenlijsten

Er zijn nu twee vragenlijsten afgenomen bij studenten van de academische pabo en reguliere studenten over hun leerprestaties. Die vragenlijsten gaan we vergelijken. Maar er is ons al veel opgevallen. Een student had vier filmpjes opgenomen en ziet een eigen ontwikkeling, ook bij andere vakken. De studenten zien dat de instructie van begrijpend lezen echt anders is als die van spelling. De docente taal constateerde dat ze nog nooit zo'n hoog instructieniveau hebben bereikt in zo'n korte tijd. De studenten moesten hun kijkwijzers presenteren aan de lectoren. En daarna kwam er een kijkwijzervoorstel van de deskundigen. In de discussie maakten de studenten duidelijk dat de kijkwijzer van de deskundigen op een aantal punten moest worden aangevuld." ■

Theoretisch kader - Instructional leadership

Hoe verbeteren we onderwijs? In het McKinseyrapport van 2007 wordt een bemoedigend antwoord gegeven: *The only way to improve outcomes is to improve instruction*. Het onderzoeksrapport maakt duidelijk dat leerkrachten die goede uitleggers zijn meer resultaten boeken met hun leerlingen. Het belang van krachtige instructies maakt het noodzakelijk dat leerkrachten in staat zijn hun instructiepraktijk te beoordelen: 'wat gaat goed', maar vooral 'wat kan beter?' Het kijken naar de instructiepraktijk en het samen daarover reflecteren is een belangrijke vaardigheid voor

(aanstaande) leerkrachten. Om tot diepe reflectie te komen is het nodig dat leerkrachten kennis hebben van didactische strategieën waarvan bekend is dat ze werken. In *Wat werkt in de klas* van Robert Marzano e.a. (2008) wordt een meta-analyse gepresenteerd van didactische aanpakken waarvan uit studies is gebleken dat ze een echt positief effect hebben op de resultaten die door leerlingen worden bereikt. Deze strategieën worden in verschillende modules *instructional leadership* centraal gesteld en geoefend. Bemoedigend: de leerkracht doet ertoe! Opbrengstgericht werken is meer dan het verzamelen, analyseren en interpreteren van leerlinggegevens. Professioneel handelen betekent dat je bij de analyse van resultaten ook het eigen handelen analyseert en interpreteert. Een *instructional leader* is een leerkracht met een palet aan didactische aanpakken die wendbaar en doelgericht de goede aanpak kiest. ■

TIPS OM MORGEN MEE TE BEGINNEN!

1. Gebruik bij lessen woordenschat en begrijpend lezen de kijkwijzers.
2. Betrek bij de ontwikkeling van kijkwijzers mentoren en interne opleiders: maak ze bondgenoot.
3. Laat studenten op basis van literatuurstudie zelf kijkwijzers ontwikkelen en laat deze door hen presenteren aan een deskundigenpanel.
4. Ontwerp een digitale groeiruumte waarin je nieuwe relevante artikelen opslaat: zo blijf je *up to date*.
5. Laat studenten en mentoren hun instructies filmen en bewerk deze tot modelvideo's die een extra dimensie geven aan een digitale kijkwijzer.
6. Beschouw begrijpend lezen als een vorm van mediawijsheid en laat studenten zoeken naar mogelijkheden om ook buiten de geroosterde tijd aandacht te besteden aan betekenisgeving van tekst of beeld.
7. Hanteer voor studenten een afspraak: een begrijpend leesles is geen schrijfles, maar een discussie- en dialoogles. Laat hen klokken hoe de verhouding tussen gesprek en verwerking is.
8. Maak bij innovaties gebruik van freelancers: ze hebben geen last van typische tradities en rituelen en kijken fris naar mogelijkheden en kansen.
9. Maak didactische strategieën waarvan vastgesteld is dat ze werken het hart van de opleiding.
10. Filmpjes moeten gemonteerd worden tot korte betekenisvolle fragmenten en voorzien zijn van trefwoorden uit de kijkwijzer.

Schoolgegevens

Naam: Hogeschool Iselinge
Vestigingsplaats: Doetinchem
Aantal studenten: 450

Deelnemers project

- Dertien studenten
- Vijf basisscholen

Deelname binnen de pabo: de expertgroepen taal en lezen. Mediawijsheid en ict, lectoraat

Korte beschrijving hogeschool

Iselinge Hogeschool in Doetinchem, onderdeel van onderwijsadvies- en opleidingsorganisatie IJsselgroep, is een hogeschool die leraren opleidt voor het basis- en speciaal basisonderwijs. Naast de vierjarige voltijdopleiding biedt de hogeschool verschillende trajecten in deeltijd en een academische variant aan.

Korte beschrijving organisatie project

Het project *Opbrengstgericht werken met taal* vindt plaats binnen de academische variant van Iselinge Hogeschool. Tijdens dit project ontwikkelen studenten op basis van relevante onderzoeksresultaten van effectief lees- en taalonderwijs kijkwijzers voor effectieve en passende instructie- en organisatievormen voor de domeinen aanvankelijk lezen, voortgezet technisch lezen, begrijpend lezen en spelling. Studenten en leerkrachten van de deelnemende scholen leren daarbij onder meer hoe zij met behulp van een digitale toolkit video-opnames kunnen maken van specifieke aandachtspunten bij het lees- en taalonderwijs en hoe zij daarover met elkaar kunnen praten.

Met een *survey* in de experimentele groep van academische pabostudenten en een controlegroep van reguliere studenten wordt nagegaan of deze werkwijze inderdaad leidt tot significante verbetering. Er worden vier modules *Instructional leader* voor de academische pabo ontworpen en geëvalueerd. Het projectteam bestaat uit de projectleider (senior beleidsmedewerker innovatie) de lector, de deskundige Videointeractiebegeleiding,

een junior onderzoeker, de taaldocent, een freelancer, gespecialiseerd in videobewerking en –opslag, twee leerkrachten uit het primair onderwijs. Het team ontwerpt curriculumonderdelen die worden besproken met de ontwikkelgroep van de academische pabo en met de interne opleiders van de scholen die betrokken zijn bij de academische pabo.

Contactpersoon: Eric Besselink.

E-mail: eric.besselink@ijsselgroep.nl

[Bijlage]

Kijkwijzer

instructie begrijpend lezen

Projectgroep Opbrengstgericht werken met taal 2010

onderdeel van IJsselgroep

Stappen bij kijkwijzer instructie begrijpend lezen

Stap 1

Stel vast welke aandachtspunten je bij deze activiteit bijzondere aandacht geeft.
Kies één inhoudelijk en één interactie-aandachtspunt.
Doe dat samen met jouw mentor.

Stap 2

Klik op de gekozen aandachtspunten en maak een selectie uit de kijkpunten. Kies één tot twee kijkpunten per aandachtspunt, die voor jou persoonlijk het meest van belang zijn.

Stap 3

Geef de les en laat (indien gewenst of noodzakelijk) een opname maken.
Overleg dat vooraf met een medestudent of je mentor.

Stap 4

(Bekijk) en bespreek de les aan de hand van de voorgenomen kijkpunten

- alleen,
- met mentor of interne opleider,
- met medestudenten.

Wat aan de orde komt:

- Komen de gekozen kijkpunten in de les voor en in welke mate?
- Beschrijving van de les, analyse van de les en discussie.
- Stel jezelf bijvoorbeeld de volgende vragen:
 - Wat houdt mij na het zien van de opname het meeste bezig?
 - Wat gebeurde er?
 - Wat deed ik? Wat wilde ik?
 - Wat deden de anderen?
 - Hoe reageerde ik?
 - Wat was het effect op de leerlingen?

- Wat zou ik de volgende keer anders doen?
- Welke alternatieven zie ik?
- Welke voor- en nadelen zie ik aan de alternatieven?

Stap 5

Kies nieuwe aandachtspunten / kijkpunten voor de volgende les (in samenspraak met de mentor) en versterk de oude.

Aandachtspunten / inhoudelijk

1. Ik bespreek het doel van de les.
2. Ik activeer de voorkennis van de leerlingen.
3. Ik laat de leerlingen de inhoud van de tekst voorspellen.
4. Mijn les is relevant voor de leerlingen.
5. Ik stel vragen die de leerlingen tot denken aanzetten.

Aandachtspunt / interactie

6. Ik stimuleer de interactie tussen mij en de leerlingen en tussen de leerlingen onderling.

Aandachtspunt 1 - Ik bespreek het doel van de les

Kijkpunten

1. De leerlingen voelen zich uitgedaagd door mijn introductie van de les.
2. De leerlingen kunnen benoemen om wat voor soort tekst het gaat.
3. De leerlingen zijn duidelijk gemotiveerd tot het lezen van de tekst.
4. De leerlingen zijn bereid taakgericht te starten met de activiteit.
5. De leerlingen denken doelgericht mee tijdens de les.

Aandachtspunt 2 - Ik activeer de voorkennis van de leerlingen

Kijkpunten

1. De leerlingen kunnen vertellen waar de vorige les over ging.
2. De leerlingen kunnen eigen bruikbare voorbeelden geven bij de tekst.
3. De leerlingen voelen zich uitgedaagd en reageren op mijn vragen.

»

Aandachtspunt 3 - Ik laat de leerlingen de inhoud van de tekst voorspellen

Kijkpunten

1. De leerlingen kunnen vertellen wat ze verwachten bij de titel.
2. De leerlingen kunnen vertellen wat ze verwachten bij het zien van de plaatjes.
3. De leerlingen zijn nieuwsgierig naar de nieuwe informatie van de tekst.
4. De leerlingen voelen zich geaccepteerd als ze een eigen kijk op de tekst hebben.
5. De leerlingen hebben steun aan het hardop denken van mij en accepteren mijn voorbeeldgedrag als werkbare strategie.
6. De leerlingen voelen zich gestimuleerd om meer precieze uitleg te geven omdat er doorgevraagd wordt wat ze precies bedoelen.
7. De leerlingen voelen zich begrepen en gewaardeerd als hun inbreng herverwoord wordt.

Aandachtspunt 4 - Mijn les is relevant voor de leerlingen

Kijkpunten

1. De leerlingen kunnen de tekst verbinden aan elementen uit hun eigen leefwereld.
2. De leerlingen kunnen actuele gebeurtenissen koppelen aan de tekst.
3. De leerlingen kunnen het (technisch) leesniveau van de tekst aan.
4. De leerlingen worden 'getriggerd' doordat ik de juiste multimediale bronnen gebruik in mijn les.
5. Er zijn leerlingen die zó enthousiast zijn dat ze meer over het onderwerp willen weten of tonen, bijvoorbeeld door op internet verder te gaan zoeken, een spreekbeurt te willen houden of een werkstuk te willen maken.

Aandachtspunt 5 - Ik stel vragen die de leerlingen aanzetten tot denken

Kijkpunten

1. De leerlingen voelen zich uitgedaagd om vragen over de tekst te beantwoorden.
2. De leerlingen worden uitgedaagd om zelf vragen over de tekst te beantwoorden.
3. Met mijn vragen bereik ik dat de leerlingen hoofd- en bijzaken kunnen onderscheiden.
4. De leerlingen voelen zich gestimuleerd zich af te vragen: 'begrijp ik wat ik lees?'
5. De leerlingen reageren op de door de leerkracht of de leerling bedachte oplossingsstrategieën.
Denk aan vragen als:
 - Hoe zou jij dat aanpakken?
 - Wie heeft het wel eens op een andere manier geprobeerd?
 - Wie heeft nog een andere slimme manier?

Aandachtspunt 6 - Ik stimuleer de interactie tussen mij en de leerlingen en tussen de leerlingen onderling

Kijkpunten

1. De leerlingen weten wat van hen verwacht wordt.
2. Alle leerlingen hebben hun aandacht bij de les.
3. Veel leerlingen krijgen een beurt.
4. Leerlingen spelen de beurt naar elkaar toe.
5. Leerlingen reageren op mij en op elkaar.
6. De leerlingen merken dat ze een grote kans hebben op succesvol beantwoorden van de vragen.
7. De leerlingen waarderen de feedback die ze krijgen.
8. De leerlingen merken dat ze voldoende tijd krijgen om te reageren.
9. De leerlingen zijn enthousiast en hebben alle aandacht bij de les.
10. De leerlingen participeren actief bij het maken van een woordweb of woordschema.
11. De leerlingen wisselen met elkaar uit tijdens de gebruikte werkvormen.
12. Dankzij mijn interactieve instructie en begeleiding kunnen de leerlingen met vertrouwen starten aan de verwerking.